

GEÇİCİ KORUMA KİMLİK BELGESİNE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARDA GÖREVLİ YARGI YERİNİN TESPİTİ

*Determination of the Judicial Venue in Case of Disputes Relating
to Temporary Protection Identification Certificate*

Ahmet BAĞRIAÇIK *

Öz

Çalışmada Uyuşmazlık Mahkemesinin geçici koruma kimlik belgesine ilişkin olarak görevli yargı kolunu tespit eden farklı yönde kararları ele alınmıştır. İncelemeye esas uyuşmazlık, Türk vatandaşı olmayanlara verilen ve ülkede buldukları süreçte kimlik belgesi yerine kullanılan geçici koruma kimlik belgesindeki hatalı bilginin düzeltilmesini konu edinmektedir. Mahkeme kesin olarak verdiği kararında, özetle, ilgili uyuşmazlığın nüfus hizmetiyle ilgili olmadığını ve bu sebeple görevli yargı yerinin idari yargı mercileri olduğuna kanaat getirmiştir. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi benzer içerikteki başka uyuşmazlıklarda adli yargı yerlerinin görevli olduğu yönünde kararlar vermiş ve içtihadından sapmasına yönelik doyurucu gerekçelere kararlarında yer vermemiştir. Dolayısıyla içtihatlardaki bu farklı yaklaşım incelenmeyi hak

* Dr. Öğr. Üyesi, Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı, Osmaniye, Türkiye, ahmetbagriacikk@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9288-2343.

Makale Gönderim Tarihi/Received: 13.09.2024.

Makale Kabul Tarihi/Accepted: 28.11.2024.

Atf/Citation: Bağrıaçık, Ahmet. "Geçici Koruma Kimlik Belgesine İlişkin Uyuşmazlıklarda Görevli Yargı Yerinin Tespiti." *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 6, no. 2 (2024): 2009-2037.

"Bu eser, Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License."

etmektedir. Çalışmada konuyla ilgili bir Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulunun (İDDK) kararına da yer verilmiştir.

Çalışmada bu kararı ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde ele almadan önce geçici koruma kimlik belgesinin hukuki statüsünü tespit edebilmek amacıyla göçmen ve mülteci hukukuna değinmek zaruret arz etmektedir. Daha sonra ilgili kararlar değerlendirilmiş ve ayrıca kararların gerekçesinde yer alan bazı kavram ve ifadeler yine mevzuat ve doktrin çerçevesinde incelenmiştir. Son olarak karar Uyuşmazlık Mahkemesinin konuyla ilgili benzer içerikteki diğer kararları ile karşılaştırılarak eleştirilmiş ve DİDDK'nın uyuşmazlığa ilişkin kararı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uyuşmazlık Mahkemesi, Görevli Yargı Kolunun Tespiti, Nüfus Hizmeti, Geçici Koruma Kimlik Belgesi, 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu.

Abstract

In the study, different decisions of the Court of Judicial Disputes determining the judicial branch in charge regarding the temporary protection identity document are discussed. The dispute under investigation concerns the correction of erroneous information in the temporary protection identity document, which is given to non-Turkish citizens and used instead of an identity document during their stay in the country. In its final decision, the court concluded, in summary, that the relevant dispute was not related to the population service and that, therefore, the competent jurisdiction was the administrative judicial authorities. However, the Court of Disputes has ruled that judicial courts have jurisdiction over other disputes of similar content and has not included satisfactory reasons for deviating from its jurisprudence in its decisions. Therefore, this different approach in the jurisprudence deserves to be examined. The study also included a decision of the Council of State Administrative Case Chambers on the subject.

In the study, this decision was primarily discussed within the framework of the relevant legislative provisions. In addition, some concepts and expressions in the justification of the decision were evaluated within the framework of legislation and doctrine. Finally, the decision was criticized by comparing it with other

decisions of the Dispute Court with similar content on the subject, and DİDDK's decision regarding the dispute was evaluated.

Keywords: Court of Jurisdictional Disputes, Determination of The Jurisdiction in Charge, Population Service, Temporary Protection Identification Document, Population Services Law No. 5490.

GİRİŞ

İdari rejimi sistemini benimsemiş ülkelerden birisi olarak çıkan uyuşmazlığın hangi yargı yerinde çözümleneceği cevap verilmesi gereken sorulardandır. Bilindiği üzere 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile askeri yargı kaldırılmış (ceza / idari) ve yargı kolları adli ve idari yargı olmak üzere ikiye indirilmiştir. Yargı ayrılığı sistemini benimsemenin sonucu olarak, uyuşmazlığın hangi yargı yerinde çözümlenmesi gerektiği hususunda yaşanacak sorunu kesin olarak karara bağlamak üzere 1945 yılında 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkında Kanun ile Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuş ve 2247 sayılı Kanun¹ ile de mahkemenin kuruluş ve işleyişi düzenlenmiştir.

Yargı ayrılığını benimsemiş bir hukuk sisteminde normal şartlar altında uyuşmazlıkların hangi yargı kolunda çözümleneceği meselesinin gerekli mevzuat düzenlemeleri sonucunda çıkmaması gerektiği ileri sürülebilir. Ancak idari rejimi benimseyen tüm ülkelerde idari yargının görev alanının tespiti, geçmişten günümüze karşılaşılan problemlerdendir.² Ülkemizdeki mevcut uygulamada da idari yargının, anayasada ayrı bir yargı kolu olarak yer almasına karşın, çözümleyeceği uyuşmazlıkların net bir biçimde korunduğundan bahsetmek mümkün değildir.³ Diğer taraftan, idari nitelikteki bir uyuşmazlığın idari yargı

¹ Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun, RG. 12.06.1979, S. 16674.

² Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2022), 164; Oğuz Sancaktar, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Göktuğ Ofset Matbaacılık, 2018), 47 vd.

³ Anayasa'nın 125'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan "İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" hükmünde yargı yoluna ilişkin net bir yönlendirmenin yapılmaması en önemli göstergelerdendir. İdari yargının görev alanının anayasada korunup korunmadığı meselesinin detaylarına, çalışmanın esasından sapmamak amacıyla değinilmemiştir. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama*

yerine adli yargıda çözümlenmesinin salt teknik bir mesele olmaktan çok hukuk devleti ilkesinin gerçekleşmesiyle ilgili bir durum olduğu savunulmaktadır.⁴ Yargı ayrılığının benimsendiği ülkelerde göreve ilişkin uyuşmazlıkların makul sürede ve hukuki istikrarı barındıracak şekilde çözümlenmesi, adil yargılanma hakkı ve bununla ilintili olarak hak arama özgürlüğünü de ilgilendirmektedir.⁵ Bir uyuşmazlığın idari yargının görev alanına girip girmediğinin tahlil edilmesine ilişkin olarak çeşitli görüşler ileri sürülmektedir.⁶ İdari yargının görev alanının güvence altında olmadığını Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) kararlarından da anlamak mümkündür.⁷ Nitekim AYM'nin istikrar kazanmış içtihadına göre, bir uyuşmazlığın çözüm yerinin ve dolayısıyla yargı kolunun bir kanun hükmüyle değiştirilmesi haklı gerekçe ve kamu yararı mevcut ise yasama organının takdir yetkisi dâhilindedir.⁸ Bu kapsamda yargı kolunun tespitine ilişkin kanuni düzenlemelerin yönünün sıklıkla idari yargıdan adli yargıya olduğunu da vurgulamak gerekmektedir.

Yasama organının ilk bakışta taraflarından birinin idare olduğu ve nitelik itibariyle kamu hizmeti olduğundan kuşku duyulmayan ve dolayısıyla çıkacak uyuşmazlığın idari yargıda çözümlenmesi gerekirken, kanun hükmüyle adli

Hukuku (Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi, 2021), 135 vd.; Metin Günay, "İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanakları," *Anayasa Yargısı* 14, (1997); Ebru Kahraman, *Türk İdari Yargısının Görev Alanının Anayasal Dayanağı* (İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2013). Günay, *İdari Yargı*, 171 vd.

⁴ Metin Günay, "İdari Yargının Görev Alanı," 347 vd.

⁵ Batuhan Aktaş, Serkan Seyhan, "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesine İlişkin Bir İnceleme," *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 144 (2019): 109.

⁶ Konuyla ilgili genel kuralın, taraflardan birinin idare olduğu ve uygulanacak hükmün kamu hukukuna ilişkin olması halinde uyuşmazlığın idari yargıda çözümlenmesi gerektiği yönünde bkz. Ali Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 55 vd. İdari yargının görev alanının belirlenmesi amacıyla geçmişten günümüze kullanılan kamu gücü, kamu hizmeti, kamu kanunu ve idari işlem / eylem ölçütleri ile ilgili bkz. Günay, *İdari Yargı*, 165 vd.

⁷ Nitekim Anayasa'nın 125'inci maddesinde yer alan "yargı yolu açıktır" ibaresinin yanı sıra 142'nci maddesinin 1'inci fıkrasında, "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir" hükmü yer almakta ve yasama organına kanun yapma imkânı sunmaktadır.

⁸ Örnek kararlar için bkz. AYM, E. 1996/72, K. 1997/51, 15.05.1997; AYM, E. 2005/108, K. 2006/3501, 01.03.2006; AYM, E. 2007/115, K. 2009/80, 11.06.2009; AYM, E. 2013/68, K. 2013/165, 26.12.2013.

yargıyı işaret ettiği düzenlemelerden birisi de nüfus hizmetlerine ilişkindir. 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 36'ncı maddesine göre⁹ nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları asliye hukuk mahkemesinin görevine girmektedir. 5490 sayılı Kanun'un açık hükmüne rağmen bazı uyuşmazlıklarla ilgili görevli mahkemenin tespiti Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelmeye devam etmektedir. İncelemenin konusu da bu tür uyuşmazlıklardandır.¹⁰ Buna göre, Uyuşmazlık Mahkemesi, Türkiye'de bulunan davacılar verilen geçici koruma kimlik belgesinde hatalı yazıldığı ileri sürülen doğum tarihlerinin düzeltilmesi istemiyle açılan davalarda görevli yargı kolunun tespiti hususunda farklı yönde kararlar vermektedir. Bu hususun ilgili mevzuat, Uyuşmazlık Mahkemesinin içtihatları ve DİDDK'nın kararı ışığında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu değerlendirmelerin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için kararlara geçmeden evvel, bu kararların öznesini oluşturan geçici koruma kimlik belgesine sahip olabilmenin hukuki statüsü ve bu statüye tabi olmanın şartlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu tespiti yapabilmek adına mülteci hukukuna başvurmak zaruridir.¹¹ Bu kapsamda Türkiye'de bulunan yabancıların hukuki statüleri ve özellikle savaş ve toplumsal olaylar nedeniyle Türkiye'ye kitlesel olarak akın eden Suriyeliler için ayrıca tespit edilen yeni hukuki statü el alınmalıdır.

⁹ MADDE 36- "(1) Mahkeme kararı ile yapılan kayıt düzeltmelerinde aşağıdaki usullere uyulur: a) Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairesinin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır. Kayıt düzeltme davaları (..) nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır. b) Haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir. Ad değişikliği hâlinde, nüfus müdürlüğü bu kişinin çocuklarının baba veya ana adına ilişkin kaydı, soyadı değişikliğinde ise eşin ve ergin olmayan çocukların soyadını da düzeltir. c) Tespit davaları, kaydın iptali veya düzeltilmesi için açılacak davalara karine teşkil eder. (2) Kişilerin başkasına ait kaydı kullandıklarına ilişkin başvurular Bakanlıkça incelenip sonuçlandırılır."

¹⁰ UM, E. 2021/428, K. 2021/628, 29.11.2021.

¹¹ Mülteci hukuku kavramlarının farklı anlamlarda ve farklı kapsamlarda kullanımına ilişkin değerlendirme için bkz. Bülent Çiçekli, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 213.

I. HUKUKSAL DURUM VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. Genel Olarak

En geniş anlamıyla göç “*anlamli bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler*”¹² olarak tanımlanmakta ve geçmişten günümüze güncelliğini yitirmeyen bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu hareketlilik kimi zaman gönüllü olarak kimi zaman ise zorunlu olarak gerçekleştirilmektedir.¹³ Yapılan araştırmalara göre, 1970 yılında 84 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, 1990’da 119 milyona ve 2020 yılı itibariyle 272 milyona yükselmiş ve bu sayı dünya nüfusunun %3,5’ünü oluşturması bakımından uluslararası problemlerden biri halini almıştır.¹⁴ Sadece zorunlu nedenlerle yapılan göç nedeniyle ise 2020 yılı itibariyle 82,4 milyon kişi buldukları yerleri terk etmiştir.¹⁵

Türkiye bulunduğu coğrafi konum itibariyle geçmişten günümüze sürekli olarak bireysel veya kitlesel göç yolu üzerinde yer almaktadır.¹⁶ Özellikle Batı’nın ekonomik olarak güçlü Doęu’nun zayıf kaldığı yakın tarihte bu göç doğu-batı eksenli olarak gerçekleşmektedir. Göç yolu üzerinde yer almanın tek sonucu Türkiye’nin gelip geçici bir yol olması değil bazen de uğrak noktası olarak tercih edilmesidir. Bu sebeple Türkiye’de mülteci hukuku ve bu kapsamda hazırlanan mevzuat oldukça geniş bir yer kaplamaktadır.

¹² Sema Erder, *Refah Toplumunda “Getto” ve Türkler* (İstanbul: Teknografik Matbaacılık, 1986), 9.

¹³ Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri,” *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9, no.2 (2014): 1685.

¹⁴ ICMPD, (2021). *Migration Outlook 2021*. “International Centre for Migration Policy Development”, 5, Erişim tarihi Eylül 9, 2024 (https://www.icmpd.org/file/download/50542/file/ICMPD_Migration_Outlook_2021_final.pdf).

¹⁵ UNCHR, (2020). “Global Trends in Forced Displacement,” *UNHCR-UN Refugee Agency*, 2, Erişim tarihi Eylül 9, 2024 (<https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020>).

¹⁶ Göç kavramı ve farklı anlamları için bkz. Çiçekli, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku, 201-202.

Mevzuat anlamında Türkiye uluslararası düzeyde 1951 tarihli *“Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi”* ile 1967 tarihli *“Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol”*e taraftır. Ancak bahsi geçen düzenlemelere koyulan çeşitli çekinceler gereği Türkiye esas olarak Avrupa üzerinden gelecek olan kişileri mülteci statüsü kapsamında kabul etmeyi taahhüt etmiştir.¹⁷ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu¹⁸ (6458 Sayılı Kanun) iç hukukta mülteci konusunda yapılan ilk kanuni düzenleme niteliğini haizdir.

6458 Sayılı Kanun kapsamında dört farklı uluslararası koruma statüsü öngörülmüştür. Birincisi mültecilerdir. 61’inci madde uyarınca mülteci, *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında (...)”* verilen statüdür.

İkincisi şartlı mültecilerdir. 6458 Sayılı Kanun’un 62’nci maddesi uyarınca şartlı mülteci, *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında (...)”* verilen statüdür.

Üçüncüsü ikincil korumadır. 6458 Sayılı Kanun’un 63’üncü maddesi de ikincil koruma ve bunun şartlarını düzenlemektedir. Buna göre, *“Mülteci veya şartlı*

¹⁷ İlgili sözleşmelere konulan çekince ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Aydoğan Asar, *Yabancılar Hukuku (Temel Konular)* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 251; Çiçekli, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, 231-232.

¹⁸ R.G. 11.04.2013, S. 28615. Mülteci ve göçmen sorununa çözüm bulmak amacıyla geçmişten günümüze hazırlanmış ulusal ve uluslararası düzenlemelerin kısa bir özeti için bkz. Ahmet Hamdi Topal, *“Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü,” İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2, no.1, (2015): 7-10.*

mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir."

Kanun kapsamında belirlenen son statü geçici korumadır. Bu statünün şartları 6458 Sayılı Kanun'un 91'inci maddesinde düzenlenmiştir. Maddenin 1'inci fıkrasına göre, "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." Aynı maddenin 2'nci fıkrasında ise, "Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir" hükmüne yer verilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yer verilen Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) de bu hüküm esas alınarak hazırlanmıştır.

B. Geçici Koruma Statüsü

Geçici koruma statüsü Suriye'de şiddetlenen savaş dolayısıyla yaşanan kitlesel akın sonucunda Türkiye'de mevzuata ilk kez kanun düzeyinde girmiştir.¹⁹ Tüm Suriyeli mültecilerin büyük bir çoğunluğu komşu ilkelerde bulunmakta ve bunların yarısından fazlasına Türkiye ev sahipliği yapmaktadır.²⁰ Türkiye'den

¹⁹ Geçici koruma uluslararası koruma statüsü ülkemizde daha önce, 14.09.1994 tarihli ve 94/6169 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"te yer almıştır.

²⁰ UNCHR, "Global Trends in Forced Displacement," 17 ve 24.

sonra en fazla ev sahipliği yapan ülkeler Ürdün²¹ ve Lübnan²²'dir.²³ Geçici koruma statüsünü diğer statülerden ayıran en önemli unsur kitlesel olarak gerçekleşen hareket nedeniyle toplu olarak yararlanılabilmesidir. Diğer statülerden ise bireysel olarak yararlanmak mümkündür.²⁴ Dolayısıyla belki de yapılması gereken ilk tespit, Suriye'de yaşanan olaylar sebebiyle Türkiye'ye gelen kişilerin ülkedeki statülerinin mülteci olmadığıdır. Bu tespit, birazdan ifade edileceği üzere, mülteci statüsü kapsamında Türkiye'de bulunan kişilere sağlanan haklar ile geçici koruma statüsünde bulunan kişilere sağlanan haklar arasındaki farklılık dolayısıyla önemlidir.

Her ne kadar günümüzde geçerliliğini yitirdiği söylenebilecekse de o dönem için geçici koruma statüsünün oluşturulmasının altında yatan ana etmen, yaşanan kitlesel hareketin geçici olduğu ve deyim yerindeyse gelen kişilerin "*misafir*" olarak kabul edilmesidir.²⁵ Bu tespiti, oluşturulan geçici koruma statüsünün lafzından ve o dönem siyasi iktidarın kullanmış olduğu dilden²⁶ hareketle yapmak mümkündür. Nitekim 6458 Sayılı Kanun'un 91'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre bu statü, "(...) *acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara (...)*" sağlanabilmektedir. Geçici koruma

²¹ Ürdün'ün Suriyeli sığınmacılara yönelik politikası ve sağlanan statü hakkında bilgi için bkz. Nesrin Kenar, Zehra Abdullahoğlu, "Ürdün'ün Suriyeli Mülteci Politikası", *İç. Sakarya İktisat Dergisi* 10, no.3 (2021): 303 vd.

²² Lübnan'ın Suriyeli sığınmacılara yönelik politikası ve sağlanan statü hakkında bilgi için bkz. Murat. Tınas, "Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumunu Perspektifinden Lübnan'daki Suriyeliler," *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi* 7 no 2 (2020).

²³ UNCHR, "Syria Regional Refugee Response: Durable Solutions" *İç. UNCHR*, Erişim tarihi, Eylül 10, 2024, (https://data2.unhcr.org/en/situations/syria_durable_solutions).

²⁴ Nuray Ekşi, "Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi," *İstanbul Barosu Dergisi* 88 no.6 (2014): 64.

²⁵ Topal, "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü," 15.

²⁶ Dışişleri Bakanının Suriyeli Türkmenler Platformunda Yaptığı Konuşma, 15 Aralık 2012, İstanbul, Erişim tarihi Eylül 8, 2024, (https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu-nun-suriyeli-turkmenler-platformunda-yaptigi-konusma_-15-aralik-2012_-istanbul.tr.mfa).

statüsünün kapsamı yine 6458 sayılı Kanun'un 91'inci maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca çıkarılan GKY'de düzenlenmiştir.²⁷

Esasında GKY'nin amacı, geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları, bu kişilerin Türkiye'ye kabulleri, Türkiye'de kalışları, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışları, bu tür kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirler ile ilgili kuruluşlar arasında işbirliğini düzenlemektir. GKY'nin Geçici 1'inci maddesinde ise doğrudan Suriyelilere vurgu mevcuttur. Buna göre, "28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti'nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınurlar." GKY'nin 7'nci maddesinde kimlerin geçici koruma kapsamına dâhil olacağı, 8'inci maddesinde ise kapsam dışı kişilerin kimler olacağı düzenlenmiştir.

GKY kapsamında sağlanan haklar/hizmetlerden faydalanabilmek için geçici koruma statüsündeki kişilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmaları gerekmektedir. Kayıt altına alınmanın sonucu olarak bu kişilere geçici koruma kimlik belgesi verilmektedir. Bu belgenin anlamı ve kapsamına çalışmanın odak noktasını oluşturması nedeniyle ilerleyen kısımlarda değinilecektir. Bahsi geçen kayıt ve verilen geçici koruma kimlik belgesi, ilgisine ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belge hakkı vermemektedir. Aynı zamanda bu belge uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı da tanımamaktadır. Yine bu belge Türk vatandaşlığına geçiş için başvuru hakkı da vermemektedir. Bu belgenin belki de en etkili yönü, çalışma izni için ilgili Bakanlığa başvuru hakkı tanınmasıdır. Sonuç itibarıyla Türkiye'de bulunan ve geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilere GKY kapsamında sunulan eğitim, sağlık, sosyal yardım, tercümanlık gibi hizmetler ve çalışma izni için başvuru hakkı dışında, 6458 Sayılı Kanun kapsamındaki diğer uluslararası koruma statüleriyle karşılaştırıldığında zayıf pozisyonda olduklarını ifade etmek mümkündür.

Çalışmada, yukarıda ifade edilen ve 6458 Sayılı Kanun ve GKY kapsamında statüleri belirtilen kişilere verilen geçici koruma kimlik belgesinde yer alan

²⁷ Çalışmanın ilerleyen bölümünde bu yönetmeliğin geçici koruma kimlik belgesine ilişkin kısımlarına yer verilecek olup bu kısımda sadece statünün kapsamı ele alınmaktadır.

bilgilerdeki hatalarla ilgili çıkan uyuşmazlıkların çözümleneceği yargı yerinin tespiti hususunda yaşanan problemlere değinilecektir.

II. GÖREVLİ YARGI KOLONUN TESPİTİ BAKIMINDAN İÇTİHADIN DURUMU

Uyuşmazlık Mahkemesi önüne gelen uyuşmazlıkla ilgili kesin nitelikte karar verirken birtakım ölçütler kullanmaktadır. Bu ölçütlere ilişkin olarak doktrinde de değerlendirmeler yapılmaktadır. Buna göre; idari işlev, kamu kuralı, kamu hizmeti, kamu gücü, kamu malı, idari işlem, idari eylem, idari sözleşme, faaliyetin kamusal yetki ve usullere göre yürütülmesi bu ölçütlerden bazılarıdır.²⁸ Bahsi geçen ölçütlerin bazıları Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından güncel olarak kullanılırken bazıları geçerliliğini yitirmiştir.²⁹ Bu kapsamda, kural olarak günümüzde geçerliliğini koruyan ölçütlerin kamu gücü ve kamu hizmeti olduğu kabul edilmektedir.³⁰

Uyuşmazlık Mahkemesinin, görevli yargı kolunu tespit etmek için kullanmış olduğu söz konusu ölçütleri, esas olarak ilgili mevzuatta görevli yargı kolunun açıkça tespit etmediği uyuşmazlıklarda kullandığını ifade etmek gerekmektedir. Dolayısıyla çalışmanın girişinde de ifade edildiği üzere, nüfus hizmetlerine ilişkin çıkacak uyuşmazlıkların hangi yargı kolunda çözümlenmesi gerektiği mevzuatta düzenlenmiştir. Burada sorunu, uyuşmazlığın esasının nüfus hizmetine ilişkin olup olmamasında aramak gerektiği kanaatindeyiz. Tam da bu noktada, çalışmada ele alınan Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarını, nüfus hizmetine ilişkin

²⁸ Siddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları* (İstanbul: Hak Kitabevi, 1968), 1606 vd.; Şeref Gözübüyük, *Yönetmelik Yargısı* (Ankara: Turhan, 2015), 82 vd.; Turgut Tan, *İdare Hukuku* (Ankara: Turhan, 2013), 687 vd ve 695 vd.; Oğuz Sancakdar, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Göktuğ Ofset Matbaacılık, 2018), 49; Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin, 2016), 106 vd.; Adil Özkoç, *Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Açısından İdari Yargının Görev Alanı* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1970), 37 vd.

²⁹ Uyuşmazlık Mahkemesinin kullanmış olduğu ölçütlere ilişkin detaylı çalışma için bkz. Aktaş ve Seyhan, "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesine İlişkin Bir İnceleme," 109 vd.; Gülsüm Aktaş, "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarında İdari Yargının Görev Alanı Ölçütleri (Belirlenebilir mi?)," *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* no.5 (2015).

³⁰ Aktaş ve Seyhan, "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesine İlişkin Bir İnceleme", 111.

olup olmaması anlamında ve kullanılan ölçütler çerçevesinde tespit etmek mümkün olabilir.

A. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 29.11.2021 Tarihli Kararı (a)

Suriye uyruklu olan, (...) tarihli geçici koruma kimlik belgesi ile Türkiye'de yabancı statüsünde bulunan davacılarından, (...)’ın doğum tarihinin (...), (...)’ın doğum tarihinin (...) olarak tespitine ve bu hususlara ilişkin geçici koruma kimlik belgesi kayıtlarının düzeltilmesine karar verilmesi istemiyle adli yargı yerinde dava açmıştır.

(...) 4. Asliye Hukuk Mahkemesi, özetle, *“Davacı tarafca düzeltilme yapılması istenilen ve dava dilekçesinde birer örneği sunulan geçici koruma kimlik belgesi (...) İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nce tanzim edilmiştir. Söz konusu belgeler (...) İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nce tanzim edildiğinden yapılan kayıt işlemleri idari bir işlemdir. Bu nedenle söz konusu belgelerdeki tespitlere karşı açılacak davaların 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 2. maddesi uyarınca idari yargı yerinde iptal davası olarak ikame edilmesi gerekmektedir”* yönünde karar vermiş ve bu karar kesinleşmiştir. Davacı aynı taleple idari yargı yerine müracaat etmiştir.

(...) 1. İdare Mahkemesi ise dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesine karar vermiştir. Gönderme kararında özetle, *“Türkiye’de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerinin düzenlenmesine, yürütülmesine ve geliştirilmesine ilişkin esas ve usul hükümlerinin de 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca yürütüldüğü ve yabancı kimlik numarasının da, 5490 sayılı Kanun uyarınca yabancılara verilen kimlik numarası olduğu anlaşılma, yaş düzeltilmesi / tespiti esasına dayanan bu uyuşmazlığın görüm ve çözümünde 5490 sayılı Kanun’un 36. maddesi uyarınca adli yargı yerinin (asliye hukuk mahkemesi) görevli olduğu (...)”* sonucuna ulaşmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesi ise, 29.11.2021 tarihinde, *“Davacılar Türk Vatandaşı olmayıp, 6458 sayılı Kanun uyarınca geçici koruma kapsamında Ülkemize giriş yapmış ve idare tarafından kendilerine Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 22. maddesi uyarınca düzenlenen ve nüfus kütüğüyle ilgisi bulunmayan geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmiştir. Bu işlem 5490 sayılı Kanun ile düzenlenen nüfus hizmeti olmayıp idari niteliktedir. Bu sebeple davacıların talepleri nüfus kütüklerindeki kayıtların düzeltilmesine yönelik olmayıp, geçici koruma kimlik belgelerindeki doğum tarihi bilgilerinin düzeltilmesine yönelik olduğu, bu yönüyle taleplerin Nüfus Kanunu kapsamında*

değerlendirilmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeplerle açılan davanın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 2/1. Maddesinde belirtilen dava türlerinden olması (...)"³¹ gerekçesiyle uyuşmazlığın idari yargı yerinde çözülmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

B. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin 27.12.2021 Tarihli Kararı (b)

Davacı, geçici koruma kimlik belgeli olarak (...) ilinde bir hastanede doğum yapmasının akabinde doğum belgesi düzenleneceği sırada sehven kayınvalidesinin kimlik fotokopisini ibraz ettiği ve nüfus kaydında anne isminin hatalı yazıldığından bahisle geçici koruma kimlik belgesindeki anne adının düzeltilmesi istemiyle adli yargı yerinde dava açmıştır.

(...) 7. Asliye Hukuk Mahkemesi, "(...) *davacının Türk vatandaşı olmadığı ve düzeltilmek istenilen kaydın nüfus kaydı olmadığı, uyuşmazlıkta idari yargının görevli olduğu (...)*" gerekçesiyle davanın dava şartı yokluğundan usulden reddine karar vermiştir.

(...) 1. İdare Mahkemesi ise, "*Türkiye'de bulunan yabancılara ait kimlik bilgisine ilişkin bir kaydın düzeltilmesi uyuşmazlığının nüfus mevzuatına göre çözümleneceğinden adli yargının görevli olduğu*" kanaatiyle, görevli yargı yerinin belirlenmesi için dosyanın Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmesine karar vermiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi 27.12.2021 tarihli kararında uyuşmazlığın çözüm yerinin adli yargı olduğuna karar vermiştir. Mahkemesi kararına gerekçe olarak "*Türkiye'de yabancı olarak bulunan ve yukarıda anılan mevzuat hükümleri uyarınca geçici kimlik koruma belgesine sahip davacının herhangi bir maddi hatadan kaynaklanmayan ve Türkiye'de bulunan yabancılardan nüfus hizmetlerine ilişkin olan kayıt düzeltme davasının adli yargı yerinde görülmesi(ni) (...)"³² göstermiştir.*

C. İDDK'nın 15.06.2022 Tarihli Kararı

2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 3/C maddesi bölge

³¹ UM, E. 2021/428, K. 2021/628, 29/11/2021.

³² UM, E. 2021/522, K. 2021/671, 27.12.2021.

idare mahkemesi başkanlar kurulunu düzenlemekte ve maddenin 4'üncü fıkrasının c bendi uyarınca kurulun görevlerinden birisi de, *"Benzer olaylarda, bölge idare mahkemesi dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında veya farklı bölge idare mahkemeleri dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında aykırılık veya uyumsuzluk bulunması hâlinde; resen veya ilgili bölge idare mahkemesi dairelerinin ya da istinaf yoluna başvurma hakkı bulunanların bu aykırılığın veya uyumsuzluğun giderilmesini gerekçeli olarak istemeleri üzerine, istemin uygun görülmesi hâlinde kendi görüşlerini de ekleyerek Danıştay'dan bu konuda karar verilmesini istemek"* tir. Bu kapsamda, geçici koruma kimlik belgesindeki yanlışlıkların düzeltilmesi talebiyle açılan davalarda farklı Bölge İdare Mahkemelerinin farklı yönde karar vermeleri üzerine konu İDDK'nın önüne gelmiştir.

İDDK kararında³³, başvuruya konu farklı Bölge İdare Mahkemelerinin kararlarına, mevzuat hükümlerine ve Uyuşmazlık Mahkemesinin konuyla ilgili içtihadına yer verdikten sonra öncelikle, aykırılığın, *"(...) yabancılara verilen geçici koruma kimlik belgelerinde yer alan kayıtların hatalı olduğundan bahisle düzeltilmesi talebiyle yapılan başvuruların reddine ilişkin işlemlere karşı açılan davalarda hangi yargı kolunun görevli olduğu hususu(nda) (...)"* olduğunu vurgulamıştır. Daha sonra kararını üç ana başlık toplamış ve ilk olarak mevzuat kapsamında görevli yargı yerini tespit etmiştir. Buna göre, *"5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca, dayanak belgelerindeki bilgilerin kayıtlara işlenmesi sırasında yapılmış bir maddi hata söz konusu değilse; nüfus kütüğünün herhangi bir kaydında düzeltme veya değişikliğin, kesinleşmiş mahkeme kararı ile yapılacağı, nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalarının ise, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmi dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılacağı, söz konusu davaların nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görüleceği ve karara bağlanacağı, ancak Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamındaki yabancıların kaydının, yeterli donanımına sahip ve kayıt işlemlerinin kesintiye uğramadan tamamlanmasını sağlayacak ayrı bir yerde, kayıt usulleri ve gereklilikleri konusunda eğitim almış Göç İdaresi Genel Müdürlüğü personeli tarafından yapılacağı, anılan Yönetmeliğin 22. maddesi uyarınca, kayıt işlemleri tamamlananlara, valilikler tarafından, şekli ve içeriği Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirlenen geçici koruma kimlik belgesi düzenleneceği, geçici koruma kimlik*

³³ İDDK, E. 2022/30, K. 2022/39, 15.06.2022 Erişim tarihi Eylül 14, 2024,(www.lexpera.com.tr).

belgesi verilenlere, 5490 sayılı Kanun kapsamında yabancı kimlik numarası da verileceğ(i) (...)" ifade ettikten sonra, "Geçici Koruma Yönetmeliğ(i) kapsamındaki yabancılar için tesis edilen geçici koruma kimlik belgelerinin 5490 sayılı Kanun ile bağlantısının sadece yabancı kimlik numaralarının verilmesi esnasında kurulduğı, bunun da, anılan belgelerdeki kayıtların düzeltilmesine yönelik taleplerin, 5490 sayılı Kanun kapsamında nüfus hizmeti olarak değerlendirilmesine imkân sağlamadığı (...)" tespitini yaparak görevli yargı yerinin idari yargı olduğuna karar vermiştir. Kararın ikinci başlığında farklı yargı kollarında aynı tür uyuşmazlıkların görülmesinin hukuki güvenlik kapsamında problemlerine değinmiş ve son olarak üçüncü başlıkta Uyuşmazlık Mahkemesinin de konuyla ilgili verdiği son kararlarda idari yargının görevli olduğuna işaret ettiğini vurgulamıştır.

III. GEÇİCİ KORUMA KİMLİK BELGESİNİN MEVZUAT VE İÇTİHAT ÇERÇEVESİNDE HUKUKİ STATÜSÜ

A. Genel Olarak

Türk Medeni Kanunu'nun Birinci Kitap Birinci Kısım İkinci Bölümü Kişisel Durum Siciline ayrılmış olup (39 ile 46'ncı maddeler arası), kişisel durum sicilinde yapılacak değişiklik için açılacak dava (m. 39) ve kişisel durum sicilinden kaynaklanan zararlar nedeniyle açılacak olan davalar (m. 38) bu bölümde düzenlenmiştir.

Yine Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 35'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, *"Kesinleşmiş mahkeme hükmü olmadıkça nüfus kütüklerinin hiçbir kaydı düzeltilemez ve kayıtların anlamını ve taşıdığı bilgileri değiştirecek şerhler konulamaz. Ancak olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddî hatalar nüfus müdürlüğünce dayanak belgesine uygun olarak düzeltilir. Aile kütüklerindeki din bilgisine ilişkin talepler, kişinin yazılı beyanına uygun olarak tescil edilir, değiştirilir, boş bırakılır veya silinir."* Aynı Kanun'un 36'ncı maddesinin 1'inci fıkrasına göre, *"Mahkeme kararı ile yapılan kayıt düzeltmelerinde aşağıdaki usûllere uyulur: a) Nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davaları, düzeltmeyi isteyen şahıslar ile ilgili resmî dairesinin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcuları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde açılır. Kayıt düzeltme davaları (...) nüfus müdürü veya görevlendireceği nüfus memuru huzuru ile görülür ve karara bağlanır. b) Haklı sebeplerin bulunması hâlinde aynı konuya ilişkin düzeltme yapılması hâkimden istenebilir. Ad değişikliği hâlinde, nüfus müdürlüğü bu kişinin çocuklarının baba veya ana adına ilişkin kaydı, soyadı*

değişikliğinde ise eşin ve ergin olmayan çocukların soyadını da düzeltir. c) Tespit davaları, kaydın iptali veya düzeltilmesi için açılacak davalara karine teşkil eder. Kişilerin başkasına ait kaydı kullandıklarına ilişkin başvurular Bakanlıkça incelenip sonuçlandırılır." Son olarak Kanun'un Maddi hatalar başlıklı 38'inci maddesine göre, "Bu Kanunun 7 nci maddesinde sayılan aile kütüklerine tescil edilmesi gereken bilgilerden; dayanak belgesinde bulunduğu halde nüfus kütüklerine hatalı veya eksik olarak tescil edilen ya da hiç yazılmayan bilgiler veya mükerrer kayıtlar maddî hata kapsamında değerlendirilir. Bu tür maddî hatalar Genel Müdürlükçe ya da nüfus müdürlükleri tarafından düzeltilir veya tamamlanır."

Kural olarak kişisel durum siciline karşı açılacak davalarda adli yargı mercilerinin görevli olduğunu söylemek mümkündür. Uyuşmazlık Mahkemesinin genel içtihadı da bu yöndedir. İki farklı nüfus kaydı bulunan davacının bu hususun düzeltilmesi istemiyle açtığı davada Uyuşmazlık Mahkemesi, "Ahvali şahsiyeye ilişkin hükümler 17/2/1926 günlü ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisinde ve 5/5/1972 günlü ve 1587 sayılı Nüfus Kanunu'nda yer almış, 1587 sayılı Kanunun 46. maddesinde de bu tür davaların çözüm yerinin ilgilinin oturduğu yer asliye hukuk mahkemesi olduğu belirtilmiştir. Bu itibarla ahvali şahsiye kayıtlarını ilgilendiren konulara ilişkin olarak açılacak davaların adli yargı yerinde görülmesi gerektiği"ne karar vermiştir.³⁴ Yine baba ve ana adlarının ve kendisinin de onların evladı olduğunun tespiti istemiyle açılan davada Uyuşmazlık Mahkemesi öncelikle adli yargıda var olan ve idari yargıda bulunmayan tespit davasına dikkati çekmiş ve Eski Medeni Kanun'un ve Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun ilgili hükümlerine atıfta bulunarak, "(...) davacının babasının adının ve kendisinin onların oğlu olduğunun tespitine ilişkin davanın adli yargı yerinde görülmesi gerektiği"ne karar vermiştir.³⁵ Doğum tarihinin 1962 olduğunu, doğumunu takiben nüfusa kaydedilmeyerek kendisinden önce doğan ve daha sonra ölen ve nüfusa ölüm kaydı düşülmeyen kız kardeşinin nüfusunu taşıdığını, nüfustaki tescil tarihinin 24.5.1954 olması nedeniyle tescil davası açamadıklarını ileri sürerek, nüfus kaydının düzeltilerek, 1962 doğumlu olarak kayda geçirilmesi istemiyle açılan davada Uyuşmazlık Mahkemesi, "(...) nüfustaki eski bir kaydın terkinin ile doğum

³⁴ UM, E. 1990/14, K. 1990/14, 21.5.1990.

³⁵ UM, E. 1991/26, K. 1991/25, 10.07.1991.

kaydının yapılması istenilmektedir. Bu ise, ahvali şahsiyeye ilişkindir. (...) bu konudaki davalar adli yargının görevine gir(mektedir)” değerlendirmesini yapmıştır.³⁶ Konuyla ilgili son olarak, ölü eşi Sam’an Zarifle evliliğinin belgelere dayalı olmasına rağmen, eşinin nüfusta sağ ve bekar görüldüğünü, kendisinin, babasının nüfus kütüğünde evli olarak yazılmış olduğunu, bu evlilikten olan oğlu Suphi Zarifin de kendisinin bekarlık hanesinde gösterildiğini ileri sürerek, eşinin evlilik ve ölüm kaydının yazılması, oğullarının kaydının da baba hanesine nakledilmesi istemiyle açılan davada Uyuşmazlık Mahkemesi benzer şekilde, “(...) nüfustaki yanlış ve eksik kaydın düzeltilmesi istenilmektedir. (...) bu konudaki davalar(ın) adli yargının görevine gir(diğine)” karar vermiştir.³⁷

Kamu hizmeti olduğu bariz olan nüfusa ilişkin işlemlerle ilgili çıkan uyuşmazlıkların adli yargı yerlerinin görev alanında olmasının gerekçesi Zabunoğlu’na göre, “(...) nüfus kayıtlarının yerel birimlerce tutulması ve 1920’lerin Türkiye’inde bu kayıtlarla ilgili her türlü davanın görüm ve çözüm yerinin yerel nüfus idaresi biriminin bulunduğu mahal mahkemesi olmasının sağladığı pratik kolaylık ve sürattir. Unutulmamalı ki o yıllarda ve ancak 1926’dan sonra Ankara’da bir Devlet Şurası vardır; alt derece idare mahkemeleri yoktur (...)”.³⁸ Günümüzde idari yargı mercilerinin ülke genelindeki sayısı göz önüne alındığında Zabunoğlu’nun gerekçesinin eski anlamını yitirdiği söylenebilir.

Şayet maddi hatadan kaynaklanan bir durum söz konusu ise bu takdirde mahkeme kararına gerek olmaksızın ilgili Müdürlüklere yapılacak başvuru ile düzeltme yapılabilmektedir. Nüfus Hizmetleri Kanunu’nun 62’nci maddesinin 3’üncü fıkrası uyarınca, “Nüfus olaylarına ait dayanak belgelerinin bulunamaması

³⁶ UM, E. 1995/12, K. 1995/14, 17.04.1995 Karar oy çokluğuyla alınmış olup karşı oyda “İddiaya göre, davacı nüfusta kayıtlı değildir. Nüfusta kayıtlı olma-yan kişinin nüfusa kaydı idari yolla mümkündür. Bunun için mahkeme kararı gerekmez. Nüfusta kayıtlı olmayan kişinin ölen kardeşinin nüfus cüzdanını taşımış olması onun nüfusa kayıtlı olduğunu göstermez ve nüfusa kaydedilebilmesi de daha önce ölen kardeşinin nüfustaki kaydının silinmesine bağlı değildir. Bunlar birbirinden ayrı idari işlemlerdir. Davacının amacı nüfusa kayıt yaptırmak olduğuna ve nüfusta da kaydı bulunmadığına göre ahvali şahsiye kaydının düzeltilmesi diye bir davadan bahsedilemez. Burada Medeni Kanun’un 38. maddesinde sözü edilen türden bir dava yoktur. Bu nedenle davanın çözümü idari yargının görevine girdiği” değerlendirilmesi yapılmıştır.

³⁷ UM, E. 1996/48, K. 1996/91, 10.07.1991.

³⁸ Yahya Zabunoğlu, *İdare Hukuku, C. II* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), 186.

hâlinde kişinin adı, soyadı, baba adı, ana adı, doğum tarihi veya doğum yerine ilişkin maddi hataların düzeltilmesi ya da eksikliklerin tamamlanması, işlemde kaldırılmış eski aile kütüklerine istinaden yapılır. Bu defterlerden çıkartılan kayıtlara ise "İşbu kayıtlar güncel kayıtların yerine esas alınamaz." açıklaması yapılır." Uyuşmazlık Mahkemesinin çalışmanın konusunu oluşturan kararlarına bakıldığında, davacılar esas olarak Türk vatandaşı olmayan kişiler olduğu için bu hüküm kapsamında eski aile kütüklerinden faydalanabilecek kişiler değildir. Dolayısıyla geçici koruma kimlik belgesindeki maddi hatanın özü, dayanak belgesinden ziyade beyana dayalı olarak tutulan kayıtlardan kaynaklanmaktadır. Maddi hatadan kaynaklanan uyuşmazlıklarda dayanak belgesine uygun olarak Müdürlüklere yapılacak düzeltme taleplerinin sonuçsuz kalması halinde açılacak olan davalarda görevli yargı kolu Uyuşmazlık Mahkemesine göre idari yargıdır. Nitekim nüfus kaydında isminin hatalı olarak yazıldığından bahisle yaptığı başvuru reddedilen kişinin açmış olduğu davada Uyuşmazlık Mahkemesi, "5490 sayılı Kanun'un 35. maddesinin (1) numaralı fıkrasında; olayların aile kütüklerine tescili esnasında yapılan maddî hataların nüfus müdürlüğünce dayanak belgesine uygun olarak düzeltileceği ve aynı Kanun'un 38. maddesinde; aile kütüklerine tescil edilmesi gereken bilgilerden; dayanak belgesinde bulunduğu halde nüfus kütüklerine hatalı veya eksik olarak tescil edilen ya da hiç yazılmayan bilgiler veya mükerrer kayıtların maddî hata kapsamında değerlendirileceği, bu tür maddî hataların Genel Müdürlükçe ya da nüfus müdürlükleri tarafından düzeltileceği veya tamamlanacağı yönündeki düzenlemeler dikkate alındığında davalı idarenin mevzuat ile kendisine verilmiş bir görevi zamanında ve halen yerine getirmemesi sebebiyle açılan davalarda oluşan uyuşmazlığın görüm ve çözümünde, değinilen mevzuat hükümleri uyarınca (...)"³⁹ idari yargı mahkemelerinin görevli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Nüfus hizmetlerine ilişkin olarak sadece kişisel durum sicilinin tutulmasıyla ilgili davalar adli yargının görevinde değildir. Örneğin Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca verilen idari para cezasının iptali istemiyle açılacak olan davalar da adli yargının görevi içerisindedir.⁴⁰ Çalışmanın konusuna geçmeden önce ifade etmek gerekir ki, ilgili mevzuat hükümlerine rağmen Uyuşmazlık Mahkemesinin nüfus kayıtlarının tutulmasına ilişkin işlemlerle ilgili devamlı olarak adli yargının

³⁹ UM, E. 2021/210, K. 2021/292, 03.05.2021.

⁴⁰ UM, E. 2015/823, K. 2015/824, 30.11.2015.

görevli olduğuna karar verdiğini söylemek mümkün değildir. Geçmişten günümüze farklı yönde vermiş olduğu kararlar mevcuttur. Örneğin, “(...) davacıdan önce 01.01.1961 tarihinde doğarak nüfusa kaydedilen ve sonradan ölen (...)’nin ölüm kaydının nüfusa işlenmediği, 01.10.1962 tarihinde doğan davacının ise nüfusa kaydedilmeyip, ölen kardeşinin kaydını taşıdığı ileri sürülmekte, 01.10.1962 doğumlu olduğu halde nüfusta 01.01.1961 tarihli olarak görüldüğünden, davacının nüfusa 01.10.1962 doğumlu olarak kaydının yapılması(nun) isten(diği)” davada Uyuşmazlık Mahkemesine göre, “(...) davanın konusu salt yaş tahsisi değil, idare kayıtlarının gerçeğe uygun hale getirilmesine, yani kardeşinin ölüm kaydının nüfusa işlenmesine ve davacının 01.10.1962 doğum tarihli olarak yeniden nüfusa kaydedilmesine ve işlemin bu yolda yapılmasına ilişkindir. Nitekim davalı idareye yapılan başvuruda böyle bir istemde bulunulmuş, idarece mevcut kayıtlar ve belgeler ile davacının ileri sürdükleri nazara alınarak bir işlem tesis edilmiştir. Bu işlemin davacı iddiaları ve mevcut belgeler karşısında mevzuata uygun olup olmadığının yargısal denetimi (...)”⁴¹ idari yargı yerine aittir.

Esas itibariyle Uyuşmazlık Mahkemesi vermiş olduğu kararlarda nüfus hizmetlerine ilişkin uyuşmazlıkların, mevzuat hükümleri karşısında bazen yargı kararıyla bazen idari işlem ile çözümlenmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bir kararında bu durumu, “5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan Yönetmelik/Yönetmelikler ile, nüfus hizmetlerine ilişkin bazı işlemlerin adli, bazı işlemlerin de idari kararlarla yapılması esası benimsenmiştir”⁴² şeklinde açıklamakta ve uyuşmazlığın niteliğine göre çözüm yönteminin farklılaşabildiğine dikkat çekerek, idari yargının görevli olduğu uyuşmazlık türünü “idari işlem” ölçütünden hareketle tespit etmektedir. Karara konu uyuşmazlık 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında yıkılmış olan apartmandaki bağımsız bölümlerin maliki oldukları; anılan Kanun kapsamında, kira yardımı taleplerinin tapuda yer alan bağımsız bölüm numaraları ile Mernis kayıtları uyuşmadığından bahisle çıkmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi, “(...) davacıların maliki oldukları apartmana ait Tapu Senetlerindeki bağımsız bölüm numaralarının, sayım/veri girişi vs. sırasındaki hatadan kaynaklandığı iddiası ileri sürülerek İlçe Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüklerindeki Adres

⁴¹ UM, E. 1980/12, K. 1981/11, 13.07.1981. Benzer yönde karar için bkz. UM, E.1991/3, K.1991/4, 11.02.1991.

⁴² UM, E. 2019/779, K. 2020/20, 27.01.2020.

Raporu Belgesindeki bağımsız bölüm numaralarıyla uyumsuzluk gösterdiği; mevzuat hükümlerine göre, bu uyumsuzluğun giderilmesinin dayanak belgeler ile başvurulması halinde idarece giderilmesinin mümkün olduğu gözetildiğinde; (...) açılan bu davanın” idari yargı yerinde çözümlenmesi gerektiğine karar vermiştir. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları incelendiğinde, hangi uyuşmazlığın yargı kararıyla hangi uyuşmazlığın idari işlem ile çözümleneceğine yönelik mevzuat hükümlerinden yola çıkılarak yapılmış doyurucu bir analiz görmek mümkün değildir. Burada Uyuşmazlık Mahkemesinin yukarıda da yer verilen Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 38'inci maddesinde yer alan maddi hata halinde durumun Müdürlüklere yapılacak başvuru ile düzeltileceği hükmünü kastettiği düşünülmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan ve yukarıda özetlenen kararlara gelince, (a) davasının konusu Türkiye'de yabancı statüsünde bulunan davacıya verilen geçici koruma kimlik belgesinde yer alan doğum tarihine ilişkin hatalı bilginin düzeltilmesine ilişkindir. (b) davasının konusu ise yine geçici koruma kimlik belgesinde yer alan anne adına ilişkin hatalı bilginin düzeltilmesiyle ilgilidir. Dolayısıyla öncelikle kararlardaki ifadeler nedeniyle, nüfus hizmetinin niteliğine kısaca değinmek ve 5490 sayılı Kanun'un kimleri kapsadığını belirlemek gerekmektedir. Zira (a) kararındaki ifadeye göre, davacıların Türk vatandaşı olmaması ilgili Kanun'un uygulanmaması için bir gerekçedir. Daha sonra geçici koruma kimlik belgesinin niteliğinin ve bu belgede yer alan bilgileri tutmakla görevli birimin saptanması gerekmektedir. Çünkü (a) davasına konu olan uyuşmazlıkla ilgili adli yargı yerinin kararında, belgenin İl Göç İdaresi Müdürlüğüne tanzim edildiğine vurgu yapılmıştır.

B. Nüfus Hizmetinin Hukuki Niteliği

Uyuşmazlık Mahkemesi vermiş olduğu (a) kararının gerekçesinde, “*Bu işlem (geçici koruma kimlik belgesi verilmesi işlemi kastediliyor) 5490 sayılı Kanun ile düzenlenen nüfus hizmeti olmayıp idari niteliktedir*” ifadelerine yer vermiştir. Anlaşılan o ki, Uyuşmazlık Mahkemesine göre 5490 sayılı Kanun'a göre sunulan hizmetle ilişkili iş ve işlemler ile klasik anlamda sunulan idari hizmete ilişkin iş ve işlemler farklı anlamlar ihtiva etmektedir. Bu sebeple, kısa da olsa nüfus kayıtlarının tutulmasına ilişkin hizmetin hukuki niteliğine değinilmesi gerekmektedir.

Nüfus kayıtlarını tutulması İçişleri Bakanlığı'nın bir birimi olan Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde sürdürülmekte olan klasik bir idari kamu hizmetidir. Bu hizmet ilgili birimler tarafından 5490 sayılı Kanun uyarınca yerine getirilmektedir. İlgili Kanun incelendiğinde birimlerin sundukları hizmetlere ilişkin iş ve işlemlerin hukuki niteliği ile ilgili herhangi bir ayırım gözetilmemiştir. Dolayısıyla başkent teşkilatında yer alan genel müdürlüğün veya taşra birimi olan il müdürlüklerinin yaptıkları iş ve işlemlerin idari işlem oldukları izahıta varestedir. Ezcümle Uyuşmazlık Mahkemesinin kararında yer verdiği ifade hukuken herhangi bir anlam ifade etmemektedir.

Eğer Uyuşmazlık Mahkemesi (a) kararındaki gerekçe ile nüfus hizmetine ilişkin iş ve işlemlerin esas itibariyle idari nitelikte olmadığı ve dolayısıyla çıkan uyuşmazlıkların adli yargıda çözümlendiğini vurgulamak niyetinde ise bu durumun da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir. İdarenin yapmış olduğu her iş veya işlem idari nitelikte olmadığı bilinen bir gerçektir. Nitekim idareler özel hukuka tabi olarak ve çıkacak uyuşmazlığın adli yargıda çözümlendiği faaliyetler de yürütmektedirler. İdarenin yapmış olduğu faaliyetin idari nitelikte olup olmadığının tespiti için ise geçmişten günümüze farklı ölçütler kullanılmıştır. Bu kapsamda organik ve fonksiyonel anlamda idare kavramları kullanılmakta ve idarenin idari işleve dair olan ve özel hukuk hükümlerini aşan nitelikteki faaliyetlerinin idari nitelikte olduğu kabul edilmektedir.⁴³ Dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesi eğer nüfus hizmetinin idari nitelikte olmadığını iddia ediyor ise geriye idarenin idari olmayan bir faaliyetine yönelik iş ve işlemler kalmaktadır. Ancak söz konusu hizmet bir idari kamu kurumu tarafından tamamen idari usullerle sürdürülmekte söz gelimi idarenin özel hukuka tabi bir sözleşmesi ya da sına ve ticari bir kamu hizmeti değildir. Diğer taraftan, nüfus hizmetine ilişkin iş ve işlemlerden kaynaklanan uyuşmazlıkların adli yargıda çözümleniyor olmasının nedeni işlemin niteliğine ilişkin bir değerlendirmenin değil yasa koyucunun takdir yetkisini bu yönde kullanmasının bir sonucudur.

Tüm bu izaha rağmen, bir an için Uyuşmazlık Mahkemesinin nüfus hizmetine ilişkin değerlendirmesinin doğru olduğunu kabul etsek dahi benzer nitelikte

⁴³ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Celal Erkut, *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği* (Ankara: Danıştay Matbaası, 1990), 61 vd.; Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, 107 vd.

nüfus hizmetine ilişkin iş ve işlemle ilgili önüne gelen (b) kararında, adli yargının görevli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Uyuşmazlık Mahkemesi kararına gerekçe olarak *“Türkiye’de yabancı olarak bulunan ve yukarıda anılan mevzuat hükümleri uyarınca geçici kimlik koruma belgesine sahip davacının herhangi bir maddi hatadan kaynaklanmayan ve Türkiye’de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerine ilişkin olan kayıt düzeltme davasının adli yargı yerinde görülmesi(ni) (...)”* göstermiştir. Bu kez Uyuşmazlık Mahkemesi, ilgili kayıt düzeltme davasının Türkiye’de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerine ilişkin olduğuna vurgu yapmıştır. Her iki dava da esas itibariyle geçici koruma kimlik belgesinde yer alan bazı bilgilerin (birinde anne adı diğerinde doğum tarihi) düzeltilmesini konu edinirken ve dolayısıyla benzer nitelikte iken Mahkemeye göre birisi nüfus hizmetine ilişkin kayıt düzeltme davası diğeri ise nüfus hizmetiyle ilgili bulunmayan idari nitelikli bir davadır. İki kararın karar tarihleri arasında da yaklaşık bir ay olduğu da dikkate değer bir diğer unsurdur. (a) kararında Uyuşmazlık Mahkemesi’ne göre geçici koruma kimlik belgelerindeki doğum tarihi bilgilerinin düzeltilmesine yönelik taleplerin Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında değerlendirilmesinin mümkün değilken, (b) kararına göre, geçici kimlik koruma belgesine sahip davacının herhangi bir maddi hatadan kaynaklanmayan ve Türkiye’de bulunan yabancıların nüfus hizmetlerine ilişkin olan kayıt düzeltme davasının adli yargı yerinde görülmesi gerekmektedir.

Söz konusu iki karar, Uyuşmazlık Mahkemesinin görevli yargı kolunu tespit etmek için kullanmış olduğu ölçütler bakımından da çelişkilidir. Her iki uyuşmazlık da kamu hizmetiyle doğrudan bağlantılı ve kamu gücüne dayalı olarak yapılan idari işlem den kaynaklanmakta ve bu yönüyle değerlendirildiğinde nüfus hizmetine ilişkin iki uyuşmazlık olduğu doğrulanmaktadır.

C. 5490 sayılı Kanun’un Kapsamı

Uyuşmazlık Mahkemesi’nin (a) kararında işlemin nüfus hizmeti değil idari nitelik taşıdığına dayanak olarak davacıların Türk vatandaşı olmamasını ileri sürmüştür. Bu kapsamda, 5490 sayılı Kanun’un kişi itibariyle uygulama alanının saptanması gerekmektedir. Kanun’un Kapsam başlıklı 2’nci maddesine göre, *“Bu Kanun, Türk vatandaşları, doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve bunların altsoyları ile Türkiye’de bulunan*

ilişkilendirmek ve kimlik numaralarının zorunlu tutulduğu diğer işlemlerde karşılaşılabilecekleri sıkıntıları gidermek amacıyla yabancılar kimlik numarası verilir.” Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelikte geçen yabancılar kütüğü ifadesi, Yönetmeliğin 4/1-ğ maddesine göre, “Türkiye’de herhangi bir amaçla en az altı ay süreli Yabancılara Ait İkamet Tezkeresi verilen yabancıların kayıtlarının tutulduğu kütüğü”, 5490 sayılı Kanun’un 3/1-çç maddesine göre ise, “Kimlik numarası verilen yabancıların kayıtlarının elektronik ortamda tutulduğu kütüğü”nü ifade etmektedir. Yabancılar kütüğünde bulunması gereken bilgiler ise yine Yönetmeliğin 11’inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “Yabancılar kütüğü; aile bireylerinin kimlik numarası, cinsiyeti, adı, soyadı, baba ve analarının ad ve soyadları ile uyruğu, sağ olup olmadıkları, doğum yeri ve tarihi, medeni hali, diğer kişisel durum değişiklikleri ile adresini kapsar.” Geçici koruma kimlik belgesi ile ilgili tüm mevzuat hükümlerine yer verilmesinin nedeni, ilgili belgenin Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü ile olan ilişkisini vurgulamaktır. Örneğin, Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmeliğin 6’ncı maddesine göre, “Yabancıların nüfus olaylarına ilişkin işlemler, yerleşim yerinin bulunduğu nüfus müdürlüğünde yürütülür.”

Sonuç itibariyle geçici koruma kimlik belgesi, kanunda belirtilen şartları sağlayan yabancılar valilik tarafından verilen ve içerisinde kişisel bilgilerin yer aldığı resmî belgedir. Bu belgede yer alan ve yabancılar kütüğünde tutulması zorunlu bilgilerden birisi de yabancıların doğum yeri ve tarihidir. Yabancılar kütüğünü tutması gereken birim ise 5490 sayılı Kanun uyarınca ilgili yerin nüfus müdürlüğüdür. Bu itibarla Uyuşmazlık Mahkemesi’nin (b) kararında yer verdiği, “(...) geçici koruma kimlik belgelerindeki doğum tarihi bilgilerinin düzeltilmesine yönelik (...) taleplerin Nüfus Kanunu kapsamında değerlendirilmesinin mümkün olmadığı (...)” yönündeki gerekçenin aksine, geçici koruma kimlik belgesindeki bilgilerin düzeltilmesine ilişkin iş ve işlemler ile 5490 sayılı Nüfus Kanunu’nun ilgisi açıktır. Geçici koruma kimlik belgesi verilen kişilere mevzuat uyarınca yabancı kimlik numarası verilmekte ve yabancı kimlik numarası verilen kişiler yine mevzuat uyarınca yabancılar kütüğüne kaydedilmektedir. Bu kütük ise nüfus müdürlükleri tarafından tutulmaktadır. Ancak bu ilgilinin yabancı kimlik numarası verme işlemiyle sınırlı olduğunu ve geçici koruma kimlik belgesine ilişkin diğer iş ve işlemlerin nüfus müdürlükleriyle ilgili olmadığını da ayrıca vurgulamak gerekmektedir.

Konuya ilişkin olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin ve Danıştay'ın kararını birlikte değerlendirdiğimizde, Uyuşmazlık Mahkemesi kişinin yabancı olmasına, geçici koruma kimlik belgesinin hangi kurum tarafından verildiğine veya nüfus hizmetinin hukuki niteliğine vurgu yaparken; Danıştay, ilgili mevzuat hükümlerinden yola çıkarak öncelikle nüfus hizmetlerine ilişkin adli yargı yerlerinde açılacak olan davaların neler olduğunu ve somut uyuşmazlığın yeterli donanımına sahip ayrı bir birim olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün personeli tarafından verilen geçici koruma kimlik belgesindeki hatalı bilgilerin düzeltilmesi isteminden kaynaklandığını ve geçici koruma kimlik belgesi almaya hak kazanan kişilere valilikler tarafından yabancı kimlik numarası verilmesinin sırf bu nedenle uyuşmazlığı nüfus hizmetleriyle ilişkilendiremeyeceğini vurgulamıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesinin söz konusu kararları ve Danıştay'ın içtihadı birlikte değerlendirildiğinde, uyuşmazlıkların esası kimlik belgesinde yer alan bilgilerdeki hataların düzeltilmesi talebidir. Mevzuat uyarınca maddi hatadan kaynaklanan yanlışlıkların hem Nüfus Hizmetleri Kanununun 38'inci maddesi uyarınca idari işlemle düzeltilmesi gerekmekte hem de Uyuşmazlık Mahkemesi içtihadı uyarınca bu tür hatalar idari nitelikte kabul edilmektedir. Kanunun 38'inci maddesi maddi hatayı tanımlamış ve dayanak belge şartını koşmuştur. Somut uyuşmazlıklar için ise dayanak belgeden çok beyana dayalı bilgilerin hatalı olması söz konusudur. Diğer taraftan, geçici koruma kimlik belgesi için ayrı bir birim kurularak, söz konusu iş ve işlemlerin takibi yetki yönüyle nüfus müdürlüklerinden ayrılmıştır. Tüm bu açıklamalar karşısında, Uyuşmazlık Mahkemesinin vermiş olduğu kararlarda yer alan kişinin Türk vatandaşı olmaması veya taleplerin nüfus kütüklerindeki kayıtların düzeltilmesine yönelik olmamasından ziyade, verilen kimlikte yer alan hatanın niteliği ve söz konusu kimliği vermeye yetkili merciin dikkate alınarak, uyuşmazlığın idari nitelikte bir kararla çözülmesi gerektiğine yoğunlaşılması gerekmektedir. Uyuşmazlık Mahkemesinin idari yargının görevli olduğuna karar verdiği (a) kararında yer verdiği, davacının Türk vatandaşı olmaması ve konunun nüfus hizmeti ile ilgili olmamasını esas alması yerine geçici koruma kimlik belgesinin niteliği ve bu kimliği vermeye yetkili merciye vurgu yapması beklenirdi. Nitekim yetkinin kamu düzenine ilişkin olduğu ve yetkiyle ilgili hususlarda dar yorum yapılması gerektiği idare hukukunun bilinen ilkelerindedir. Sonuç itibarıyla Danıştay'ın da vurguladığı üzere yabancı kimlik numarası verme işlemi, geçici koruma kimlik belgesine ilişkin iş ve işlemlerin nüfus hizmetleriyle bağlantılı olması yönünde

kafa karıştırıcı nitelikte olmakla birlikte, bu ilgi sınırlıdır ve yargı kolunu değiştirici nitelikte değildir.

SONUÇ

Yargı ayrılığının benimsendiği her ülkede bulunması zaruri olan ve hangi yargı kolunda çözümleneceğine ilişkin çatışma bulunan uyuşmazlıklarla ilgili ülkemizde Uyuşmazlık Mahkemesi görevlidir. Mevzuatta görev alanının paylaşımına ilişkin düzenlemeler yer almakla birlikte halen görevli yargı kolunun tespit edilemediği ve dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelen uyuşmazlıklar mevcuttur. Bu uyuşmazlık tiplerinden birisi de nüfus hizmetleriyle ilgili olanlardır.

Uyuşmazlık Mahkemesi nüfus hizmetleriyle ilgili vermiş olduğu kararlarda, esasa ilişkin benzerlikler bulunmasına rağmen farklı yargı kollarını görevli olarak tespit edebilmektedir. Somut olarak ele aldığımız kararlarda uyuşmazlıklar geçici koruma kimlik belgesindeki hatalı bilgilerin düzeltilmesi talebine dayanmaktadır. Geçici koruma kimlik belgesi Türkiye’de 6458 Sayılı Kanun ve GKY kapsamında geçici koruma statüsünde bulunan kişilere kayıt esnasında verilen ve kimlik belgesi yerine geçen resmi evraktır. Kararlar birlikte değerlendirildiğinde, farklı yargı kollarında çözüme kavuşturulmasını gerektiren doyurucu bir gerekçe barındırmamaktadır. Çalışmanın başında da ifade ettiğimiz üzere bir uyuşmazlığın bir yargı kolundan alınıp diğerine verilmesinin salt teknik bir meseleden ibaret olmayıp hukuk devletine ilişkin sonuçları olabileceği gerçeğini de göz önünde bulundurduğumuzda, esaslı gerekçeden yoksun bu tür çelişkili kararlar eleştiriye hak etmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin ve Danıştay’ın vermiş olduğu kararlarda, kişinin Türk vatandaşı olmaması, geçici koruma kimlik belgesinin nüfus hizmeti kapsamında yer almaması, yabancı kimlik numarası verilmesi işleminin uyuşmazlığı nüfus hizmeti kapsamında değerlendirmek için yeterli olmaması gibi gerekçeler ileri sürülmüştür. Ancak bu gerekçeler konuyu aydınlatmaktan çok karmaşıklştırmıştır.

Geçici koruma kimlik belgesinin, yabancı kimlik numarası verme işlemi nedeniyle, nüfus hizmetiyle ilgili sınırlı bir bağı olduğu gerçektir. Ancak mevzuat hükümlerinden anlaşıldığı üzere, yabancı kimlik numarası verilmesi işlemi

nedeniyle yabancılar kütüğüne kayıt zorunluluğu bir kenara bırakılırsa, belgeyi veren kurumun ve belgenin verilme nedeninin farklı olması karşısında ilgili belgedeki bilgilerin düzeltilmesi talebiyle çıkan uyuşmazlıkların idari olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Belgenin niteliğine ilişkin tartışmanın da ötesinde, Uyuşmazlık Mahkemesinin mevzuat hükmünden yola çıkarak vermiş olduğu ve istikrar kazanmış içtihadı uyarınca, eğer uyuşmazlık maddi hatadan kaynaklanıyorsa ve bu hatanın düzeltilmesi talebine idarenin mevzuat ile kendisine verilmiş bir görevi zamanında ve halen yerine getirmemesi sebebiyle açılan davalarda oluşan uyuşmazlığın görünüm ve çözümünde idari yargı yerleri görevlidir. Çalışmanın konusuna ışık tutan uyuşmazlıklara bakıldığında, her ne kadar Nüfus Hizmetleri Kanununun 38'inci maddesi kapsamına girmese de taleplerin maddi hatadan kaynaklı düzeltme olduğu açıktır. Bu düzeltmeyi de yetki kuralları gereğince İl Göç İdarelerinin yapması gerekmektedir. Dolayısıyla ilgili mevzuat hükmü ve Uyuşmazlık Mahkemesinin yerleşik içtihadı çerçevesinde, uyuşmazlıkların idari yargıda çözümlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Her iki mahkemenin de uyuşmazlığa ilişkin değerlendirmelerinde bu hususların üzerinde yeterince durulmadığını tespit etmek mümkündür.

Hakem Değerlendirmesi: Çift kör hakem.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek alıp almadığını belirtmemiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Etik Kurul Onayı: Yazar etik kurul onayının gerekip gerekmediğini belirtmemiştir.

Peer Review: Double peer-reviewed.

Financial Support: The author has not specified whether financial support was received for this study

Conflict of Interest: The author declares that there is no conflict of interest

Ethics Committee Approval: The author has not specified whether ethics committee approval was required.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Batuhan ve Serkan, Seyhan. "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Işığında İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesine İlişkin Bir İnceleme." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 144, 2019.
- Aktaş, Gülsüm. "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarında İdari Yargının Görev Alanı Ölçütleri (Belirlenebilir mi?)." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 5, 2015.
- Akyılmaz, Bahtiyar ve Murat Sezginer ve Cemil Kaya. *Türk İdari Yargılama Hukuku*, Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi, 2021.
- Asar, Aydoğan. *Yabancılar Hukuku (Temel Konular)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Çiçekli, Bülent. *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Ekşi, Nuray. "Geçici Koruma Yönetmeliği Uyarınca Geçici Korumanın Şartları, Geçici Koruma Usulü, Sağlanan Haklar ve Geçici Korumanın Sona Ermesi." *İstanbul Barosu Dergisi* 88, no.6, 2014.
- Erder, Sema. *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık, 1986.
- Erkut, Celal. *İptal Davasının Konusunu Oluşturma Bakımından İdari İşlemin Kimliği*. Ankara: Danıştay Matbaası, 1990.
- Gözübüyük, Şeref. *Yönetmelik Yargı*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.
- Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2022.
- Günday, Metin. "İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanakları." *Anayasa Yargısı* 14, (1997): 347-358.
- ICMPD, Migration Outlook 2021. "International Centre for Migration Policy Development". https://www.icmpd.org/file/download/50542/file/ICMPD_Migration_Outlook_2021_final.pdf, Erişim tarihi, Eylül 9, 2024.
- Kahraman, Ebru. *Türk İdari Yargısının Görev Alanının Anayasal Dayanağı*. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2013.

- Kenar, Nesrin ve Zehra Abdullahoğlu. "Ürdün'ün Suriyeli Mülteci Politikası." *Sakarya İktisat Dergisi* 10, no 3, (2021): 296-320.
- Onar, Siddık Sami. *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. İstanbul: Hak Kitabevi, 1968.
- Özkol, Adil. "Uyuşmazlık Mahkemesi Kararları Açısından İdari Yargının Görev Alanı." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*, 1970.
- Sancaktar, Oğuz. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Göktuğ Ofset Matbaacılık, 2018.
- Tan, Turgut. *İdare Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Tınas, Murat. "Lübnan Hükümeti ve Lübnan Toplumunu Perspektifinden Lübnan'daki Suriyeliler." *Türkiye Ortadoğru Çalışmaları Dergisi* 7, no 2 (2020): 13-34.
- Topal, Ahmet Hamdi. "Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü". İç. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no.1 (2015): 5-22.
- Ulusoy, Ali. *İdari Yargılama Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- UNCHR, Global Trends in Forced Displacement. UNHCR-UN Refugee Agency, (2020), Kaynak: <https://www.unhcr.org/60b638e37/unhcr-global-trends-2020>, Erişim tarihi, Eylül 9, 2024.
- UNCHR, Syria Regional Refugee Response: Durable Solutions. UNCHR, (2021, September 2), Kaynak: https://data2.unhcr.org/en/situations/syria_durable_solutions Erişim tarihi, Eylül 9, 2024.
- Yılmaz, Abdurrahman. "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri." *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 9, no 2 (2014): 1685-1704.
- Zabunoğlu, Yahya. *İdare Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2012.